

Plenum

Måndag 4.3.2019 kl. 12.04—16.20

14. Lagmotion med förslag till lag om ändring av arbetsavtalslagen

Lagmotion LM 103/2018 rd Arja Juvonen saf m.fl.

Remissdebatt

Förste vice talman Mauri Pekkarinen: Ärende 14 på dagordningen presenteras för remissdebatt. Talmanskonferensen föreslår att ärendet remitteras till arbetslivs- och jämställdhetsutskottet.

Debatt

15.53 Arja Juvonen ps (esittelypuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Tämä lakialoite liittyy työsopimuslain muuttamiseen. Tämän aloitteen tarkoituksena on antaa työntekijälle oikeus saada vapaata työstään omaishoitoa varten sekä oikeus jäädä määräajaksi pois työstä työntekijän perheenjäsenen tai muun hänelle läheisen henkilön erityistä hoitoa varten. Tein tämän lakialoitteen jo vuonna 2016. Tein siitä myös silloin kirjallisen kysymyksen, mutta nyt sitten päätin, että nyt on aika myös jättää tämä.

Nykyisessä lainsäädännössä omaishoitajalla tarkoitetaan hoidettavan omaista tai muuta hoidettavalle läheistä henkilöä, joka on tehnyt omaishoitosopimuksen. Omaishoitosopimuksella tarkoitetaan hoitajan ja hoidon järjestämisestä vastaavan kunnan välistä toimeksiantosopimusta omaishoidon järjestämisestä. Erityisen hoidon tarpeeseen annettava vapaa voi puolestaan olla kyseessä esimerkiksi silloin, kun työntekijän perheenjäsen tai läheinen sairastuu äkillisesti ja vakavasti, joutuu sairaalahoitoon tai kyseessä on saattohoito.

Tässä kerroin hieman siitä, mistä lakialoitteessa on kysymys. Puhumme omaishoitajuudesta, omaishoitajasopimuksesta.

Tarve omaishoitajille kasvaa jatkuvasti. Yhä useampi omainen toivoo voivansa toimia jossakin elämänsä vaiheessa omaishoitajana tai osallistua muutoin omaisen hoitoon. Palvelujen rakenne pyritään myös muuttamaan niin, että ikääntyneiden, pitkäaikaissairaiden ja vammaisten hoitoa suunnataan tapahtuvaksi yhä enemmän kotiympäristössä ja että se olisi siellä mahdollista. Hallituksen kärkihankkeen omaishoidon ja perhehoidon kehittämisestä tavoitteena on ollut parantaa muun muassa omaishoitajien mahdollisuutta päästä terveystarkastukseen ja saada ohjausta ja neuvontaa vaativassa omaishoitajan työssä.

Työsopimuslakiin vuonna 2011 lisätyn poissaoloa perheenjäsenen tai muun läheisen hoitamiseksi koskevan säännöksen mukaan työnantajan on pyrittävä järjestämään työt niin, että työntekijä voi jäädä määräajaksi hoitamaan perheenjäsentä tai muuta hänelle läheistä henkilöä. Tällöin työnantaja ja työntekijä sopivat vapaan kestosta ja muista järjestelyistä, ja tämä on työsopimuslain 7 a §:ssä. Tämä säännös ei kuitenkaan toteudu riittävän tehokkaasti, koska sen olemassaoloa ei tiedosteta ja vaativaa omais- ja läheishoitotyötä

Punkt i protokollet PR 169/2018 rd

tehdään usein oman työn ohessa. Nykyinen työsopimuslaki siis mahdollistaa poissaolon läheisen hoitamiseksi, mutta ei velvoita työnantajaa sellaista vapaata antamaan.

Tässä on lakialoitteeni tausta: nykyinen laki mahdollistaa, että henkilö voi jäädä hoitamaan läheistä, mutta ei velvoita työnantajaa sellaista vapaata antamaan.

Vuonna 2016 tein peruspalveluministerille kirjallisen kysymyksen liittyen juurikin työsopimuslakiin omaishoitajuustilanteissa. Kysyin siinä, tulisiko lainsäädäntöä kehittää siten, että työntekijällä olisi aina oikeus saada vapaata omaisen sekä perheenjäsenen tai muun läheisen hoitoa varten. Vastauksessa kerrottiin, että lain mahdollistamia joustoja käytetään hyvin vähän ja siitä pitäisi lisätä tiedottamista sekä työnantajille että työntekijöille. Vastauksessa kerrottiin myös, että työssäkäynnillä on luonnollisesti taloudellinen merkitys, koska omaishoidon tuki on pääsääntöisesti niin pieni, että se ei vastaa palkkatuloa.

Omaishoitajien ja perheenjäsentään tai läheistään tilapäisesti hoitavien aseman parantaminen nykyistä paremmaksi on tarkoituksenmukaista. Työssäkäynnin ja hoivan yhdistäminen on usein haasteellista ja monet joutuvat tekemään työhön liittyviä myönnytyksiä hoivavastuun takia esimerkiksi lyhentämällä työaika, kieltäytymällä uusista tehtävistä tai vaikka työmatkoista. Lakialoitteen tarkoituksena on siis mahdollistaa työntekijän pääsy hoitamaan läheistään ja lisätä mahdollisuuksia osallistua toteuttamaan inhimillistä ja arvokasta omaishoittoa.

Vanhustenhoidon pitkäaikaisten laitoshoivapaikkojen vähentäminen on johtanut siihen, että yhä huonokuntoisempia vanhuksia kotiutetaan kotihoitoon. Tämä lakialoite on tarkoitettu myös merkiksi siitä, että niitä hedelmiä nyt hallitus poimii, mitä on tullut tehtyä. Laitospaikkoja on vähennetty, entistä huonokuntoisemmat ovat kodeissaan, ja läheiset eivät pysty eivätkä pääse heitä hoitamaan, koska heillä ei ole oikeutta jäädä työstään pois omaishoidon ajaksi.

Laitoshoivapaikkojen alasajo on ollut yhteiskunnassamme systemaattista, ja se on tapahtunut hallituskaudesta toiseen. Vuoden 2019 valtiontalouden talousarvion mukaan laitoshoivapaikkoja on vähennetty vuodesta 2014 siten, että kun vuonna 2014 oli laitoshoivassa 3,9 prosenttia 80 vuotta täyttäneistä vanhuksista, niin vuonna 2019 heitä arvioidaan olevan vain 1,5 prosenttia, eli tämä määrä on puolittunut.

Tämä merkitsee, että yhä useampi ikääntynyt hoidetaan kotihoidon piirissä tai hän viettää muutoin vanhuuttaan kotona. Kotihoidon tilanne taasen nousee jatkuvasti Suomessa esiin huolestuttavana, sillä siihen ei ole kohdennettu riittävästi hoitohenkilöstön resursseja. Kun vanhukselle ei myönnetä ympärivuorokautista hoivapaikkaa, niin yhtälö ikääntyneen kotona pärjäämisen kannalta on mahdoton ja seurauksena on juuri se, että useampi omainen huolehtii läheisestään, mutta työelämässä olevan henkilön osallistuminen läheisensä hoivaan on usein erittäin hankalaa. Kesken työpäivän voi tulla tarvetta lähteä katsomaan läheisen tilannetta tämän kotiin, osallistua perushoidollisiin tehtäviin, viedä läheistä lääkäriin tai kuntoutukseen tai viettää muutoin aikaa yksinäisen läheisen luona. Myös parantumattomasti sairaan ja saattohoidossa olevan läheisen omaisella on usein edessä tilanteita, joissa hän toivoisi voivansa olla läheisensä vierellä, mutta se ei välttämättä ole työn ja työaikojen vuoksi mahdollista. On siis erittäin tärkeää, että näissä tilanteissa työntekijällä on oikeus jäädä työstään omaishoitajaksi tai olla muutoin poissa perheenjäsenen tai muun hänelle läheisen henkilön erityistä hoitoa varten.

Arvoisa puhemies! Tämän lakialoitteen tarkoitus on myös viedä yrityksille, yrittäjille, työntekijöille se viesti, että työntekijät ovat usein puun ja kuoren välissä. Ei ole työntekijän vika, että on omaishoitotilanteita, vaan näen erittäin vahvasti sen, että hallitus toimillaan

Punkt i protokollet PR 169/2018 rd

vähentäessään ikäihmisten hoivapaikkoja antaa selkeän signaalin siitä, että läheisten tulee osallistua entistä enemmän omaistensa hoitoon. Sen takia ruuhkavuosissa elävät työntekijät kokevat suurta painetta siitä, millä tavalla nämä asiat järjestetään.

Vielä lisäksi muistutuksena se, että Kela-taksien toimimattomuus — se taksi ei tule, kun ikäihminen soittaa ja pyytää päästä vaikka kuntoutukseen tai hoivaan — tarkoittaa sitä, että työntekijä lähtee sieltä työpaikalta omaistaan viemään. Nämä ovat myös ihan tuttuja tilanteita itselleni henkilökohtaisesti. Olemme näiden tilanteiden ääressä. Tiedän siis mistä puhun.

Omaishoitajien työ on äärettömän merkityksellistä. On tärkeää, että siihen annetaan mahdollisuuksia ja kannustimia. Työn, perhe-elämän ja omaishoidon yhteensovittamisen tulee voida olla mahdollista. Tässä lakialoitteessa ehdotetulla lakimuutoksella pyrkimykseenä on lisätä inhimillisyyttä ja ymmärrystä kansalaisten erilaisiin elämäntilanteisiin. Lakialoitteen käsittelyn yhteydessä on hyvä käydä keskustelua myös omaishoidon tuen riittävyydestä. Vuoden 2019 omaishoidon tuen hoitopalkkion vähimmäismäärä on 399,91 euroa kuukaudessa ja enimmäismäärä 799,81 euroa kuukaudessa. Omaishoidon tuen tulisi turvata myös taloudellinen pärjääminen omaishoidon aikana, mutta nykyisellään tuen määrä on kovin pieni. Tulisi miettiä sitä, että omaishoidon tuen pitäisi olla verotonta.

Tästä asiasta on tehty myös sellainen kansalaisaloite, jossa on esitetty, että työntekijän jäädessä työstä pois tämä vapaa ei olisi palkatonta, vaan siitä saisi myös palkan, ja ne ovat myös niitä keskusteluja, mitä meidän tulee käydä. Tarkoituksena ei todellakaan ole kurjuuttaa työnantajien eikä yrittäjien tilannetta, vaan lähettää heille viesti täältä eduskunnasta, että omaishoitajat ja työntekijät ovat usein todella vaikeissa tilanteissa. Mitä tehdä, kun äiti odottaa kotona? Mitä tehdä, kun yksinäisessä kodissa isän pitää päästä lääkäriin? Hallitus ei anna hoivapaikkoja, kotihoito on riittämätöntä. Silloin se on meidän tehtävä, tyttäret, pojat, läheiset, omaiset hoitavat rakkaansa, ja näin kuuluu olla, ja tähän tulee antaa kannustimia.

16.02 Katja Hänninen vas: Arvoisa rouva puhemies! Kannatan kyllä lämpimästi edustaja Juvosen tekemää lakialoitetta. Toivottavasti ensi vaalikaudella tämä asia hoidetaan kuntoon.

Kerron esimerkin äidistä, jonka lapsi sairastui syöpään, parantumattomaan syöpään, ja jokainen äiti varmaan ymmärtää, miten siinä valintatilanteessa tehdään, jatketaanko töissä vai ollaanko lapsen rinnalla. Valitettavasti tämä äiti ei voinut valita molempia, että olisi voinut olla lapsensa rinnalla ja silti säilyttää työpaikkansa, vaan hän menetti työpaikkansa. Hän ei saanut sellaista mahdollisuutta, että olisi voinut hoitaa ja olla lapsensa vierellä. Ja tämä lakialoite mahdollistaa sen, että tämmöisessä omaishoitotilanteessa voidaan säilyttää se työpaikka, että heidän ei tarvitse tämmöisiä epäinhimillisiä kohtaloita kokea vielä sen raskaan menetyksen rinnalla, mikä siihen tilanteeseen liittyy.

Arvoisa rouva puhemies! On myös toki myönnettävä se, että tällä vaalikaudella, kun sote-uudistusta on sorvattu, omaishoitajien aseman parantaminen jäi täysin taka-alalle. Hallitus ei kyllä saa minultakaan yhtään pistettä omaishoitajien aseman parantamisesta, koska sitä ei ole tehty. Luvattiin viime vaalien alla, että kriteereitä yhtenäistetään omaishoidon maksatuksen suhteen, luvattiin tukipalveluita parantaa ja näitä vapaapäiviä myös myöntää, mutta näin ei ole käynyt.

Ja tosiaan yksi suuri huoli on myös näitten laitospaikkojen vähentyminen. Elikkä meidän ikäihmiset, vanhukset, vammaiset, heidän hoitonsa tulevaisuus, mikäli heille ei voida

Punkt i protokollet PR 169/2018 rd

sitä laitospaikkaa turvata, niin kai heille kuitenkin se hyvä hoiva kaikissa tilanteissa pitäisi meidän mahdollistaa. Ja kyllä, tyttärenä minäkin mietin, että kun se päivä koittaa, että omat vanhempani tarvitsevat omaishoitoa, niin kuinka se sitten mahdollistetaan, kuinka se on taloudellisesti mahdollista, inhimillisesti mahdollista. Ja kyllä yhteiskunnalla, joka säästää siinä valtavan määrän taloudellisesti, pitäisi olla myös siihen antaa kannustimia, jotta perheissä nämä tilanteet voidaan inhimillisesti hoitaa, koska jokainen yleensä haluaa olla siinä läsnä ja mukana, mikäli se on mahdollista.

Elikkä tämä aloite on hyvä ja kannatettava, ja toivotaan, että tähän työsopimuslakiin tulee sitten heti ensi vaalikauden alussa, alkumetreillä, ja hallitusohjelmaan jo kirjaukset tämän omaishoidon kokonaisuudistuksesta ja niistä askelmerkeistä, kuinka sitä kauttaaltaan parannetaan ja kuinka erilaiset omaishoitotilanteet huomioidaan tulevassa lainsäädännössä.

16.06 Arja Juvonen ps: Arvoisa rouva puhemies! Kiitos edustaja Hänniselle hyvästä puheenvuorosta. Todellakin, nykyinen työsopimuslaki siis mahdollistaa poissaolon läheisen hoitamiseksi mutta ei velvoita sellaista antamaan, ja nämä ovat juuri niitä asioita, joihin työpaikalla törmätään, ja pahimmassa tapauksessa työntekijä joutuu irtisanoutumaan, koska hän ei pysty pitämään sitä työpaikkaansa. Elämässä tulee erilaisia tilanteita, ja tämän lakialoitteen tarkoitus on turvata työntekijälle sen työpaikan säilyminen ja se, että saa vapaan omaishoitosopimuksen ajaksi tai jos tulee äkillinen sairastuminen läheiselle tai saat-tohoitotilanne, voi olla siinä läsnä.

Uskon, että Suomessa on vähemmän niitä työnantajia, jotka eivät pyrkisi tekemään näitä joustoja. Suomalainen työnantaja on hyvä, suomalainen yrittäjä on reilu, ja varmasti ajatellaan aina sydämen kautta näitä asioita, mutta siitä huolimatta on tilanteita, että tällaiset vapaat eivät ole mahdollisia. Juurikin sen takia näen, ettei siitä olisi mitään haittaa, että se olisi enemmän vielä tiukemmin tänne meidän suomalaiseen lainsäädäntöön kirjattu, ja perusteluina juurikin ne, mitä esimerkiksi edustaja Hänninen nostitte esille.

Omaishoidon kriteeristöä olisi pitänyt enemmän saattaa samalla viivalle. Omaishoitajien palkkiosta olisi pitänyt pystyä enemmän tekemään eduskunnassa avauksia, kuten siitä, tulisiko sen olla verotonta. Sehän oli jo edellisellä hallituskaudella selvityksessä, tulisiko sen olla verotonta. On paljon asioita, mitä me voisimme... Kuin myös omaishoitajien lakisääteiset vapaapäivät, joiden toteutuminen on monesti hyvin hankalaa. Kuin myös se, että kun omaishoitaja vie sen läheisensä lyhytaikaiseen hoivapaikkaan, niin hoivapaikka ei saisi olla pelkkä säilöönotto, vaan hoidon tulisi olla laadukasta ja hyvää, jotta omaishoitaja todellakin kykenisi sitten toipumaan muutaman vapaapäivän aikana siitä usein hyvinkin raskaasta omaishoidon työstä.

Todellakin toivoisin, että suomalaiset yrittäjät tarttuisivat tähän asiaan ja sanoisivat ääneen, onko hallituksen toimissa ollut nyt vikaa, kun laitospaikkoja, hoivapaikkoja on vähennetty ja kun hyvin sairaat vanhukset, jotka menevät vaikka päivystykseen, kun on ongelmia, palautetaan bumerangina omaan kotiin, ja siellä on sitten yönselässä hyvinkin sairaita ihmisiä. Mikä vika on tässä hallituksen linjassa? Toisaalta halutaan tukea yrittäjyyttä ja sanotaan, että yrittäjyyden kannustimia tulee purkaa, mutta sitten toisaalta taas vaikeutetaan sen työntekijän toimintaa siellä työpaikalla, koska hänellä on hätä, kun hän joutuu välillä hoitamaan sitä ikääntynyttä vanhusta.

Niitä on muuten paljon, jotka tekevät työnsä ohessa ilman mitään palkkiota sitä omaishoidon työtä. Eli siinä mielessä näen, että seuraavalle hallitukselle siirtyy kyllä val-

Punkt i protokollet PR 169/2018 rd

tava salkku tärkeitä asioita. Omaishoidon asiat on pantava silloin kuntoon, ja tämä on nyt sitten se alku ja potkupallo, minkä minä heitän sinne seuraavalle hallitukselle.

Omaishoitajalle kaikki kunnia.

16.09 Katja Hänninen vas: Arvoisa rouva puhemies! Vielä ihan lyhyesti. Tuossa pohdin mielessäni sitä — kun me monesti näistä laitoshoidon kustannuksista käymme keskustelua ja tiedämme, että tuettu palveluasuminen voi maksaa 4 000 euroakin kuukaudessa, jopa enemmän — että kyllä melko säästö siitä saataisiin yhteiskunnalle, mikäli me mahdollistaisimme omaishoidon ainakin niissä tilanteissa, kun se muuten olisi mahdollista ja olisi omaisella halua siihen.

Mutta vielä yksi esimerkki. Kun meidän Lapsen puolesta -ryhmässämme tavattiin niitä omaishoitajia, jotka hoitivat vammaista lastaan kotona, niin ei nyt ihan mutta lähestulkoon 100 prosenttia heistä on naisia. Tämä on myös tasa-arvokysymys, mikä monesti unohtuu näissä omaishoitotilanteissa. Toki ikäihmisten puolella on myös puolin ja toisin, niin että omaishoitajana toimii aika usein myös mies, mutta varsinkin, kun puhutaan vammaisista lapsista ja nuorista, joita hoidetaan kotona, aika usein se on äiti, joka jää sinne hoitamaan, ja se sitten saattaa kasata monenlaisia taloudellisia ja sosiaalisia tilanteita tämän hoitajan osalta. Eli ei välttämättä pääse harrastamaan, ei tapaamaan ystäviä, on hyvin sidottu siihen 24/7-hoitotilanteeseen.

Siinä mielessä tarvittaisiin myös osa-aikatyön mahdollistaminen ilman, että se vaikuttaisi siihen kokonaistoimeentuloon. Minusta oli aivan järkyttävää kuulla sellainen — en tiennyt, että näin voi olla, mutta näin kuitenkin on — että omaishoitoa leikataan siltä ajalta, kun lapsi on perusopetuksessa koulussa, että sitä ei katsota enää siihen omaishoitaja-aikaan, koska hän ei ole silloin kotona hoidettavana. Mutta meillä on Suomessa kuitenkin oppivelvollisuus, ja kai nyt peruskoulu kuuluu myös sille vammaiselle lapselle, niin että se oli mielestäni aika erikoista. Tästäkin asiasta, mikäli jatkokausi tulee — tai kuka tahansa täällä nyt sitten onkaan seuraavalla vaalikaudella — toivon, että tartutaan tähän ja tehdään siihen myös tarvittavat lakimuutosehdotukset.

16.11 Arja Juvonen ps: Arvoisa rouva puhemies! Nyt puhumme yleisestikin omaishoitajien tilanteesta ja siitä, millä pienillä arjen asioilla voisimme helpottaa ja virkistää heitä.

Tein vuosia sitten Espoossa kaupunginvaltuutettuna valtuustoaloitteen siitä, että omaishoitajille myönnetään maksuttomat urheilu-, liikunta- ja uintipalvelut eli niin sanottu omaishoitajien Sporttikortti. Sen tarkoituksena oli juurikin tuoda — omaishoitajia on eri-ikäisiä, emme puhu ainoastaan ikäihmisistä, puhumme myös nuorista vanhemmista — heidät samalla viivalle, niin että heillä on oikeus ja mahdollisuus mennä uimaan silloin, kun he kokevat niin, tai liikkumaan kuntosalille, kaupungin järjestämiin erilaisiin liikuntatuokioihin. Se kesti muutamia vuosia, että se aloite meni läpi, mutta se meni loppujen lopuksi läpi.

Nyt meillä Espoossa on omaishoitajien Sporttikortti, ja olen tehnyt täällä eduskunnassa talousarvioaloitteita ja toimenpidealoitteita liittyen tähän asiaan. Toivoisin, että myös muut kunnat, kaupungit ottaisivat tämän omakseen. Olen myös kannustanut edustajia, että viekää omiin valtuustoihinne tällaisia erilaisia hyviä aloitteita, koska me puhumme niin pienistä rahamääristä, kun vertaa siihen, miten suuri inhimillinen ilo ja hyöty näistä tämmöisistä pienistä arjen asioista on. Tosiaankin suositeltavaa. Ei niiden tarvitse olla isoja asioita, että omaishoitaja jaksaa. Se ymmärrys ja sen inhimillisen hyvän lisääminen, mikä tulee

Punkt i protokollet PR 169/2018 rd

siinä, kun me ymmärrämme ja mahdollistamme sen, että omaishoitajan ääni kuuluu ja hän saa myös lepoa ja tukea silloin, kun tarvitsee — minun mielestäni se on avain siihen, että yhä useampi suomalainen haluaa toimia omaishoitajana.

Näen kyllä myös sen tämänhetkisen tilanteen, millä tavalla vanhustenhoito on noussut esille ja mitä äärettömiä epäkohtia ja kaltoinkohtelua siellä on, osa on jopa poliisitutkinassa, niin, että kyllä suomalaiset pelkäävät ikääntymistä ja vanhuutta. Kun miettii, että ajattelepas omalle kohdalle, että haluatko, että oma läheisesi päätyy hoitoon, missä välttämättä hoito ei ole hyvää, niin yhä useampi miettii, että minä jään omaishoitajaksi. Se on myös askel pois siitä kärrynpyörästä, oravanpyörästä, missä työelämässä painitaan, ja siitä juoksusta, kaasu pohjassa kulkemisesta ja epätoivosta, että mitenkö siellä ikääntynyt koidissaan pärjää.

Ehkä näihin sanoihin: En muista, että koskaan olisi ollut eduskuntasali näin tyhjä, kun pidän puheenvuoroa. Kiitos, edustaja Hänninen, olen teidän kanssanne aikaisemminkin kyllä täällä keskustellut muun muassa sotilastapaturma- ja palvelussairauslaista yhdessä, mutta kaksin olemme vahvempia kuin yksin, ja minä luulen, että me viemme yhdessä eteenpäin sitten, ainakin näin taustalla, että asiat etenisivät. Kiitos kovasti, että olitte täällä puhumassa.

Riksdagen avslutade debatten.

Riksdagen remitterade ärendet till arbetslivs- och jämställdhetsutskottet.